

RECONSTRUCȚII IDEATICE ÎN ÎNVĂȚAREA ACADEMICĂ - METACOGNIȚIE ȘI MOTIVAȚIE

Domeniul de cercetare și reflecție pe care ni-l propune autoarea, dr. Ioana Stăncescu, se situează între preocupările moderne, cu rată mare de actualitate în actualul câmp investigativ al științelor educației din România și, deopotrivă, din străinătate. Metacogniția și motivația, semnificativ corelate în tot ceea ce semnifică învățarea umană, în special cea academică, sunt două dintre conceptele devenite nuclee paradigmatiche prioritare, provocativ epistemologice destinate investigațiilor în științele educației și în psihologia educației. Centrele de interes vizează deopotrivă reușita autoarei de a le defini cât mai limpede la nivelul conexiunilor interdisciplinare, de a le descoperi valențele pragmatic-acționale pe care acestea le au în procesul creșterii coeficientului de impact asupra calității conduitelor și rezultatelor învățării, al eficientizării studiului academic.

Economia lucrării, una cu aleasă factură de armonie arhitecturală, trimite la temeiuri argumentative solide, productive și incitatoare pentru lectorul ce își asumă dorința și voința de a pătrunde în mecanismele structurale și funcționale ale domeniilor menționate. Recunoaștem că niciunul nu este ușor de cunoscut, de cercetat experimental și de valorizat instituțional sau personalizat. Pentru o mai atentă cuprindere mentală a diversității problematiei examinate de autoare, suntem tentați ca, printr-un efort de disciplinare și de corelare a demersurilor analitice, armonizate cu unele de sinteză, să propunem și să realizăm o trecere în revistă a pilonilor de construcție a lucrării, explicit să surprindem valențele principalelor segmente valorice ale lucrării, exercițiu practicat de nu puțini autori și, mai apoi, a valorilor ei globale.

Prima parte abordată este destinată *Didacticii moderne, unitate de cogniție, metacogniție și motivație*. Centrale devin aici analizele focalizate pe concepte, valori, mecanisme și teorii de sprijin. Autoarea explorează stadiul actual de cercetare ale celor două valori conceptuale, analizează metacogniția în contextul învățării academice, motivația învățării și învățarea motivată, viziunea fiind cea a temeiurilor practicii reflective a profesorului, focalizată ca premisă pe dezvoltarea sustenabilă a metacognitivității la studenți. Cadrul teoretic este unul cuprinzător și solid ideatic, fundamentând demersul explorativ. Ideile sunt structurate adecvat,

realizându-se o sinteză productivă a celor mai importante idei/concepții cu relevanță pentru domeniul cercetat. Perspectiva descriptivă de analiză a problematicii este completată de o abordare reflectivă și, critic-constructivă, cu asumarea de puncte de vedere personale, interesante, producătoare de interes pentru nevoia de continuitate investigativă.

Proiectul investigativ al conduitelor de învățare motivate cognitiv și metacognitiv la studenți devine nucleu metodologic al lucrării, loc geometric al examinărilor destinate realizării unui demers modelator de cercetare, sinteză a corelațiilor între obiective, variabile, ipoteze, metode și instrumente de cercetare.

Dintre obiectivele prioritare ale cercetării în mediul academic sunt de reținut: investigarea nivelului metacognitiv; identificarea tipurilor de motivații; analiza conexiunilor între metacogniție și motivația învățării; studiul diferențelor între studenți care urmează Programul de studii psihopedagogice și cei care nu frecventează acest program; cercetarea opiniilor și atitudinilor cadrelor didactice universitare cu privire la competențele metacognitive și la motivația studenților; identificarea și practicarea unor strategii de dezvoltare a metacogniției și motivației la studenți, validată prin implementarea unui *Program de antrenament metacognitiv și motivațional*, ținta constituind-o optimizarea/ eficientizarea învățării academice.

În acord cu obiectivele stabilite se desprinde identitatea variabilelor încorporate, în enunțul ipotezelor cercetării. Sintetic exprimate, enunțurile dezvoltate în textul lucrării permit câteva trimiteri. Mai întâi, validarea ideii conform căreia studenții care parcurg sistematic și regulat cursurile din Programul de Studii Psihopedagogice probează evidente progrese în conduita profesională, atingerea calitativă a competențelor metacognitive într-o măsură mai mare decât studenții care nu frecventează acest modul. Mai apoi, puterea celei de a doua ipoteze ce a vizat verificarea existenței unei corelații înalte între nivelul metacognitiv și motivația învățării la studenți. În al treilea rând, valoarea validității ecologice a enunțului ipotetic potrivit căruia în condițiile în care profesorii acordă mai multă atenție și timp formării și dezvoltării competențelor metacognitive contribuie la realizarea Programului de antrenament metacognitiv și motivațional, iar învățarea academică devine mai eficientă, rezultatele studenților în sfera profesionalizării fiind în creștere.

Populația cercetată/eșantionul a fost formată din 404 studenți cu specializări diversificate, de la Universitatea Valahia din Târgoviște, Universitatea din București și Universitatea de Petrol și Gaze Ploiești și 20 de cadre didactice universitare, cu experiență în formarea psihopedagogică inițială și continuă. Printre subiecții investigați se află atât studenți care

urmează Programul de studii psihopedagogice, cât și studenți care nu urmează acest modul.

Setul principalelor metode și instrumente de cercetare elaborate și/sau prelucrate de autoare este relevant: Inventarul metacognitiv, Chestionarul pentru studenți, Scala de identificare a motivației pentru învățarea academică, Chestionarul strategiilor de învățare motivată, Focus-group-ul, Experimentul *Programul de antrenament metacognitiv și motivațional (PAMM)*. La acestea se adaugă metode statistice de analiză și prelucrare, enunțuri hermeneutice/de interpretare a rezultatelor, cu ajutorul programelor Excel și SPSS. Frecvent utilizate au fost metodele de reprezentare grafică a rezultatelor: histograme, diagrame, metode și tehnici statistice: calculul indicilor statistici (medie, mediană, modul, deviația standard, intervalele minim-maxim ale scorurilor), calculul frecvențelor și procentajelor, testul T de semnificație a diferențelor între două medii ș.a.

Rezultatele obținute în studiul metacogniției și motivației implicate în învățarea academică reprezintă partea cea mai consistentă și originală a lucrării. Modelul analizei și cel al interpretărilor este centrat pe validarea științifică riguroasă a rezultatelor obținute, pe reprezentări iconice și statistice, însoțite de comentarii și reflecții nuanțate. Acestea o definesc pe autoare, dr. Ioana Stăncescu, cercetător format, atent la nuanțe. Imaginea pe care textul lucrării o lasă cititorului este una de bună calitate. Se certifică astfel o interesantă și utilă combinătorică între cercetarea cantitativă și cercetarea calitativă.

Contribuțiile semnificative ale lucrării sunt relevate de: concretețea identificării și calitatea descrierii variabilelor cercetării, valoarea ipotezelor supuse verificării, construcția și articularea instrumentelor de cercetare utilizate, calitatea elementelor cercetării (variabile – ipoteze - obiective – metode și instrumente de cercetare), prelucrarea și interpretarea rezultatelor obținute care, sub aspect cantitativ și calitativ, confirmă ipotezele formulate și validate cvasiexperimental.

Rezultatele obținute reflectă diversitatea și complexitatea problemelor abordate, statutul diferențial al corelativității pozitive între nivelul metacognitiv și cel motivațional, în special la studenții care urmează Programul de studii psihopedagogice, de antrenament metacognitiv, pe fondul calității prelucrărilor statistice a datelor cu ajutorul programului SPSS. Au fost relevate creșteri semnificative ale capacității metacognitive a studenților după derularea programului de antrenament, eficiența și impactul pozitiv al activităților investigate.

Finalul lucrării înscris sub semnul valorii operaționale a unui *Ghid de bune practici în domeniul metacognitiv*, reprezintă o altă contribuție originală pe care autoarea o aduce la promovarea și dezvoltarea temei.

Elaborarea și supunerea la proba examenului public a unui astfel de ghid operațional contribuie semnificativ la realizarea practică a sarcinilor de învățare autonomă, autoreglată conștient, contribuind argumentat la eforturile experților de a susține valoarea exercițiului formativ destinat competențelor metacognitive, în simbioză cu o motivație pozitivă intrinsecă studiului academic. La acestea se adaugă, firesc, calitatea preocupărilor pentru stilul în care instruim studenții, măsura în care ambii actori doresc să-și îmbunătățească eforturile de profesionalizare, pe fondul armonizării repertoriului didactic academic de calitate. Un astfel de ghid devine un reper didactic important în organizarea procesului de pregătire/formare inițială și continuă a cadrelor didactice din preuniversitar.

Lucrarea are soliditatea fundamentărilor teoretico-metodologice, o probă fiind spectrul larg al bibliografiei valorificate, cu trimiteri relevante la lucrările din literatura străină, cât și din cea românească.

Cu un statut bine definit, lucrarea confirmă substanța intenționalității demersului investigativ, progresele și certitudinile pe care le pot oferi unul dintre merituoșii absolvenți ai Școlii Doctorale de Psihologie și Științele Educației a Universității din București, dna dr. Ioana Stăncescu, pe care am coordonat-o. Într-o perspectivă mai largă, simțim rezultatele muncii științifice comune, puterea și motivația orientate spre a asigura premisele constructive necesare creșterii potențialului de afirmare a domeniului științelor educației la alte universități, cum este Universitatea Valahia din Târgoviște, unde lucrează frumos și este integrată în prezent excelenta colegă. Prezenta lucrare de autor, pe care o examinăm aici și o recomandăm călduros, are toate șansele să devină o contribuție semnificativă la bibliografia de specialitate. Îi dorim succesul meritat și așteptat de noi, de comunitatea academică, de colegii din departament, de studenții săi și nu numai.

București, martie 2017

Prof. univ. emerit dr. Ioan Neacșu
Facultatea de Psihologie și Științele Educației,
Universitatea din București

ARGUMENT

Societatea contemporană se modifică în permanență și aduce în fața noastră noi și noi transformări, unele dintre acestea greu de anticipat. Încadrându-se într-o viziune prospectivă, educația trebuie să fie permanent preocupată de formarea unor actori sociali capabili să facă față atât schimbărilor actuale, cât și celor viitoare. Mergând pe această idee (cel puțin în plan ideal), școala este preocupată de formarea unor oameni independenți, creativi, proactivi, capabili să facă față cu succes celor mai diverse situații. Pentru atingerea acestui deziderat este necesar ca educația să-i abilitizeze pe educabili cu un set de competențe importante.

În ceea ce privește competențele pe care învățământul este chemat să le dezvolte beneficiarilor săi direcți, un reper important îl reprezintă setul de recomandări realizat de către Consiliul și Parlamentul Europei (Education Council, 2006). Astfel, au fost nominalizate și definite competențele-cheie necesare tuturor indivizilor, în vederea dezvoltării lor personale, a inserției profesionale optime și a incluziunii sociale.

Cele opt domenii ale competențelor-cheie sunt: comunicarea în limba maternă, comunicare în limbi străine, competențe în matematică, științe și tehnologie, competențe în utilizarea noilor tehnologii informaționale și de comunicație, *competența de a învăța să înveți*, competențe interpersonale și civice, spirit de inițiativă și antreprenoriat, sensibilizare și exprimare culturală.

Competența de bază, nucleu pentru setul de competențe-cheie menționat mai sus, este aceea *de a învăța să înveți*, definită, în cadrul aceluiași document ca fiind „abilitatea de a persevera în învățare, de a-și organiza propria învățare, inclusiv prin managementul eficient al timpului și al informațiilor, atât individual, cât și în grup. Această competență include conștientizarea procesului și nevoilor proprii de învățare, identificarea oportunităților disponibile și abilitatea de a depăși obstacolele pentru a învăța cu succes. Această competență înseamnă acumularea, procesarea și asimilarea noilor cunoștințe și abilități, precum și căutarea și utilizarea consilierii și a orientării. A învăța să înveți îi angajează pe cei care învață să pornească de la cunoștințe și experiențe de viață anterioare, astfel încât să poată utiliza și aplica cunoștințele și abilitățile într-o varietate de contexte: acasă, la muncă, în educație și formare. Motivația și încrederea sunt cruciale

pentru această competență” (*Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning*, 2006/962/EC).

În urma emiterii acestor recomandări a fost desemnat un grup de experți pentru a proiecta un cadru de evaluare a competenței a învăța să înveți. (Expert Group set by the European Network of Policy Makers for the Evaluation of Education Systems, 2006). Cadrul este bazat pe supoziția că „a învăța să înveți” conține două dimensiuni: una cognitivă și cealaltă afectivă.

Ulterior, în anul 2008, Centre for Research on Education and Lifelong Learning (CRELL) a publicat un cadru revizuit pentru măsurarea *competenței de a învăța să înveți*, care este folosit și în prezent (Hoskins, Fredriksson, CRELL, 2008), și în care a fost adăugată o nouă dimensiune, *metacogniția*.

Noul cadru pentru competența „a învăța să înveți” adaugă celor două dimensiuni deja cunoscute, cea *cognitivă* și cea *afectivă*, o a treia extrem de valoroasă pentru cei care învață, cea *metacognitivă*.

Astfel:

- *dimensiunea afectivă* se referă la: motivația pentru învățare, strategii de învățare orientare către schimbare, conceptul de sine școlar și stima de sine în mediul de învățare;
- *dimensiunea cognitivă*: identificarea unei propoziții, folosirea regulilor, testarea regulilor și a propozițiilor, folosirea instrumentelor mentale;
- *dimensiunea metacognitivă*: rezolvarea de probleme, sarcini de monitorizare, acuratețe metacognitivă, încredere metacognitivă.

Un obiectiv major al educației contemporane îl reprezintă asigurarea calității în învățământul superior și pe traseul către acest obiectiv trebuie neapărat să luăm în calcul noul cadru al competenței de a învăța să înveți.

Astfel, pentru a putea ajunge la practicarea unei învățări autentice, durabile, de profunzime, independente, auto-reglate, dimensiunea metacognitivă se dovedește a fi una esențială.

Tocmai de aceea trebuie să ne preocupe instrumentarea actorilor educaționali cu un set de competențe metacognitive, ce pot duce la ameliorarea constantă a procesului de învățare, la optimizarea stilurilor de învățare, la reglarea acțiunilor întreprinse în funcție de cunoștințele metacognitive dobândite și a strategiilor metacognitive exersate.

Disponând de competențe metacognitive, studenții devin capabili să-și cunoască propriile procese cognitive și să le poată controla și regla.

Metacogniția susține procesul complex al învățării, oferindu-i celui care învață posibilitatea de a reflecta asupra acestui proces și de identifica cele mai adecvate modalități de control și reglare.

Metacogniția a reprezentat și reprezintă încă un subiect frecvent abordat în studiile psihopedagogice. Numeroși cercetători au încercat să explice acest proces și să identifice implicațiile practice ale acestuia în viața școlară.

Există studii care abordează metacogniția din perspectiva procesului rezolvării de probleme. Altele pun în evidență rolul central al metacogniției în procesul lecturii și în dobândirea unor competențe lingvistice și de lucru pe text.

Metacogniția are implicații educaționale la fel de importante asupra învățării studenților. Astfel, metacogniția îi abilitază pe studenți cu deprinderi importante: de a-și asuma singuri sarcini de învățare, de a lucra în mod autonom, de a-și programa timpul alocat studiului individual, de a învăța într-un ritm constant pe tot parcursul anului universitar, evitându-se învățarea în salturi, de a evalua continuu propriile cunoștințe, modul de funcționare a proceselor cognitive, propriile abilități, deprinderi, capacități, de a opera transferul de cunoștințe și de a utiliza achizițiile realizate în diferite contexte, de a conștientiza atât punctele forte, cât și pe cele vulnerabile și de a interveni pentru ameliorarea/eliminarea acestora, de a selecta optim tehnicile, procedeele, metodele de învățare, raportându-se constant la obiectivele propuse/autopropuse.

Alături de metacogniție, *motivația* reprezintă acel vector al învățării ce îi permite studentului să demareze, să realizeze și să finalizeze activitatea de învățare și nu orice fel de învățare, pentru că ținta este aceea ca aceștia să practice o învățare academică eficientă, autonomă, conștientă. De aceea, profesorii trebuie să cunoască motivația pe care o manifestă studenții în învățare și să-i ajute pe aceștia să realizeze modificări calitative importante ale acesteia, astfel încât, în timp și pe baza unui antrenament adecvat, să se parcurgă drumul de la motivația extrinsecă la motivația intrinsecă, pozitivă și apoi la automotivare.

Buna cunoaștere a metacogniției și motivației reprezintă aspecte importante atât pentru teoreticienii din domeniul psihologiei și educației, cât mai ales pentru practicienii din domeniul educațional.

A antrena adecvat metacogniția și a stimula/dezvolta motivația studenților reprezintă o provocare pentru pedagogia universitară și, implicit, pentru educatori și educabili. Tocmai de aceea, cadrele didactice trebuie să conștientizeze necesitatea proiectării unui demers didactic adecvat, care să-l plaseze pe student în centrul activității și care să vină în întâmpinarea trebuințelor, intereselor, așteptărilor manifestate de studenți și să permită formarea și exersarea competențelor metacognitive ale acestora și a unei motivații de nivel superior (o motivație intrinsecă și care permite trecerea către automotivare).

Motivația alegerii și abordării unei astfel de teme pentru lucrarea de față este una pragmatică. Ea pornește de la analiza activității mele comune cu studenții în cadrul seminariilor de Pedagogie (Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculum-ului; Teoria și metodologia instruirii. Teoria și metodologia evaluării) din cadrul Programului de studii psihopedagogice, context în care am conștientizat existența unor aspecte ce trebuie să devină subiect de reflecție și autorefecție, evaluare și auto-evaluare, transformare pe direcția îmbunătățirii și eficientizării atât a activității mele didactice, cât și a activității de învățare a studenților mei.

Aceste aspecte vizează: activitatea de învățare a studenților cu toate implicațiile sale ce țin de stilurile de învățare, de conștientizarea de către studenți a propriei învățări, reglarea și controlul activității de învățare, motivația învățării la studenți (tipul de motivație), responsabilitatea mea ca profesor în învățarea studenților și în motivarea acestora, modalitățile cele mai potrivite de motivare a studenților și de antrenare metacognitivă pe direcția învățării academice eficiente.

Următorul pas a fost studiul literaturii de specialitate în legătură cu problematica menționată și apoi fundamentarea și derularea cercetării, în vederea îmbunătățirii activității mele de profesor.

Inițial teză de doctorat, lucrarea de față își propune, așadar, să aducă în atenția lectorului reflectiv probleme complexe și importante, determinante pentru succesul academic și nu numai: metacogniția, motivația învățării, învățarea academică eficientă, practica reflectivă a profesorului.

Sigur ca nu putem vorbi despre o abordare exhaustivă a acestor probleme, aspect pe care ni-l asumăm conștient, însă considerăm că aducem la lumină aspecte importante și valoroase pentru profesorii și studenții preocupați de realizarea unei educații de calitate.